

ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ TÁRSASÁGOK GAZDÁLKODÁSI PARAMÉTEREINEK VIZSGÁLATA KLASZTERANALÍZISSEL

HEGEDŰS SZILÁRD

Összefoglalás

Az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok biztosítják a lakosság számára fontos közszolgáltatások jelentős hányadát, így működésük, gazdálkodásuk minősége a tulajdonos önkormányzatok számára is nagymértékű figyelmet igényel, ezzel egyetemben kockázatok hordozója is lehet. Tanulmányomban a megyei jogú városok, a Főváros és a fővárosi kerületek cégeit vizsgáltam meg 2010-2013 között, likviditás, bonitás, rentabilitás szempontjából. Hipotézisként azt fogalmaztam meg, hogy működési és tőkeszerkezeti jellemzők a vizsgált vállalkozások döntő hányadában megfelelőek voltak. A vizsgálatok során évenként változó számú (183-334 db) vállalatot vizsgáltam meg klaszteranalízis segítségével, a vizsgálatba vont változókat a mérleg és eredménykimutatásból származó mutatókra alapoztam. Tanulmányból képet kaphatunk az önkormányzati cégek gazdálkodásáról, és azok időbeli változásáról.

Kulcsszavak: önkormányzat, pénzügy, menedzsment, klaszter analízis,

JEL kód: H70

The Examination of Financial Parameters of the Local Government's Companies with Cluster Analysis

Abstract

The government-owned business organizations provide a significant proportion of important public services to the population, thus the quality of their operation and management is important to the owner local governments which at the same time can also pose risks. In my study, I examined county towns, the capital and capital districts between 2010-2013 in terms of liquidity, creditworthiness and profitability. As a hypothesis, I assumed that the characteristic of operating and capital structure were appropriate in most analyzed companies. I examined a changing number of companies annually (184-334 units) using cluster analysis, variables used in the study were imported from balance sheets and income statements. From the study, we can get a picture of the operation and temporal changes of local governments.

Keywords: local government, finance, management, cluster analysis,

JEL kód: H70

Irodalmi áttekintés

Az önkormányzatok kockázatainak csoportosítását a hazai szakirodalomban Kozma (2006) és Vigvári (2002, majd 2006), csoportosította először, illetve megjelent Halmosi,(2007), illetve Gál (2012) munkájában egyaránt. Az úttörőnek számító tanulmányok alapvetően az önkormányzati feladatrendszerből eredő kockázatokat tekintették mérvadónak, mint az államháztartáson belüli szerepkör, feladat-és forrásallokáció, vagyoni és pénzügyi kockázatok, illetve vezetésből eredő és intézményi

struktúra kockázatait, Vigvári, 2002 tanulmányában a CAMELS módszer adaptációját javasolta az önkormányzati alrendszerbe, 17 kockázati szegmenst vizsgálta, melyek közt az önkormányzaton kívüli kockázatok is bemutatásra kerültek. Az önkormányzatok gazdasági társaságokból eredő kockázatait Hegedűs – Tönkö, 2006 elemzéseiben vizsgálhattuk meg először. Halmosi (2007) értékezésében Vigvárihoz (2002) hasonlóan a pénzügyi kockázatok közé emelte a költségvetésen kívüli, vagyis off-budget kockázatokat is, melyeket a vezetési kockázatok meglétével azonosított. Elemzésében kockázat megjelenésére és változására utaló jelként aposztrofálta, ha a külső cégek jelentős mértékben látnak el közfeladatokat, ennek indikátoraként a nyújtott és érvényesített garanciákat tekintette. Megállapította, hogy a kockázatok értékelése módszertani szempontból nehézkes, illetve, amennyiben az önkormányzatok adósságállományának csökkenése hátterében az önkormányzati vállalkozások adósságának növekedése állhat.

A legnagyobb kockázatként értékeli a szakirodalom a feltételes kötelezettségvállalás (contingent liability) jelenségét, mely értelmezése szerint az önkormányzatok olyan kapcsolatokat létesítenek a magángazdaság szereplőivel, melyek esetleges veszteségei későbbiekben az önkormányzatra vagy a központi költségvetésre hárulnak (Polackova, 1998; Schick, 1999; Hegedűs - Tönkö, 2007). E tekintetben megnyilvánuló kockázat az önkormányzati gazdasági társaság hitelfelvétele mögött lévő esetleges tulajdonosi garanciavállalás. Ez nem szerepel az önkormányzat beszámolójában, ugyanakkor az önkormányzatok rugalmatlan bevételyszerzési és kiszámíthatatlan finanszírozása miatt jelentős kockázatokat idézhet elő az önkormányzatok gazdálkodásában. Vigvári (2009b) megállapításai alapján elsősorban a megyei jogú városok önkormányzatait érinti. Hasonló problémák léphetnek fel az önkormányzati társaságok túlzott mértékű eladósodása, és veszteséges működés esetén, hiszen ezeket a tevékenységeket az önkormányzatok nem szüntethetik meg veszteséges működés során, így a tulajdonosként kell helyt állniuk a vállalataik kötelezettségeiért. Ebből adódóan kockázatként értékeli a szakirodalom e vállalatok transzparens működésének hiányát. (Vigvári, 2009b; Hegedűs — Tönkö, 2007)

Gál, 2012 megállapításai alapján az általa vizsgált időszakban (2001-2007) között növekedett az önkormányzatok feltételes kötelezettségvállalásainak értéke növekedett, melyek az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok kötelezettségvállalásaiért adott garanciákhoz, kezességekhez, illetve az utóbbi években egyre inkább elterjedt magán és közszféra partnerségén alapuló PPP beruházásokhoz, a beszámolóban ki nem mutatható végkielégítésekhez, korengedményes nyugdíjakhoz kapcsolódhatnak.

Halmosi (2007) értékezésében megvizsgálta Szeged példáján az önkormányzati cégekből eredő kockázatait két év vonatkozásában (2006-2007), és arra a következtetésre jutott, hogy nagyobb fokú figyelmet igényel a tulajdonos részéről.

Homolya - Szigel (2008) tanulmánya alapján az önkormányzati vállalati szegmensben nem következett be a tulajdonosokhoz mérhető hitelboom, de kockázatok szempontjából növekedést jósoltak az információs rendszer hiányosságai miatt. Vizsgálataikban megállapították, hogy az önkormányzati vállalatok hitelállománya teljes önkormányzati szektor adósságállományának 25-30%, át GDP arányosan 0,6-0,8%-ot tehet ki. Vizsgálataikban cégbírósági adatokból indultak ki, és azt állapították meg, hogy a hitelfelvételi koncentráció igen magas, hisz a hitelek 90%-át az első száz legnagyobb adósságú vállalat vette fel, mely egyharmada veszteséges volt 2006-ban, és becslésük alapján

170-200 milliárd forintra becsülték az önkormányzati cégek hitelállományát, melyet azzal támasztottak alá, hogy a bankok vállalati hitelportfóliójának mintegy 3-4%-át, önkormányzati kitétségeiknek pedig nagyjából 20%-át tették ki az önkormányzati cégeknek nyújtott hitelek. Aczél és Homolya 2012-ben közzé tett tanulmányában 2011-es vizsgálatok alapján ezt a kitétséget 200 milliárd Ft-felettire becsüli már.

2011-es Állami Számvevőszékről szóló törvény az ellenőrzési hatáskörben megjelenik az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok ellenőrzésének joga is. Ennek a korábban ismertetett feltételes kötelezettségvállalások vonatkozásában bizonyos feltételek teljesülése esetén tulajdonosként helyállási kötelezettségük van. Kiemelten a szállítói tartozások, hitelfelvételhez kapcsolódó önkormányzati ingatlanfedezet, kezesség beváltása, illetve tartósan veszteséges gazdálkodás esetén a jövőbeli működés biztosítása és a kötelezettségek fedezése. Az Állami Számvevőszék jelentése alapján azt állapíthatjuk meg, hogy 2007-2010 között az önkormányzati cégek eladósodása növekedett, illetve a helyhatóságok nem fordítottak megfelelő figyelmet a társaságok adósságállományának növekedésére, pénzügyi kockázatok képviselő-testületek részére történő bemutatására. Az ÁSZ jelentése megállapította, hogy a gazdasági társaságok és tulajdonosaik közötti szerződéses kapcsolatokból származó mérlegben szereplő és mérlegben kívüli kötelezettségek, valamint a harmadik féllel szemben fennálló kötelezettségek közvetlenül és teljes körűen nem állnak rendelkezésre. Az ÁSZ 2007-2010 közti időszakra kiterjedő ellenőrzése megállapította, hogy az önként vállalt feladatok ellátásában növekedett a gazdasági társaságok szerepe, valamint a készfizető kezesség-illetve garanciavállalások megnégyszereződtek a megyei jogú városoknál (a 2007. évi 9,4 Mrd Ft-ról 2010-ben 40,3 Mrd Ft-ra).

Anyag és módszer

A kutatásom során a megyei jogú városok, illetve a főváros, valamint a fővárosi kerületek tulajdonában lévő gazdasági társaságokat vizsgáltam meg. A vizsgált önkormányzati szegmensek, a megyei jogú városok, illetve a főváros és kerületi önkormányzatok lakosságát összehasonlítva a vizsgált önkormányzati szegmensek 3,725 millió lakost prezentálnak a Központi Statisztikai Hivatal hivatalos helységnévtára alapján a 2013-as évben. Ebből a kisebb – ám növekvő lélekszámú – csoportot adja a Főváros, 1,735 milliós lakosságával, míg a megyei jogú városokban a vizsgált időszakban folyamatosan csökkenő tendenciát követve 1,990 millió fő élt 2013-ban. Tehát a vizsgált önkormányzatok hazánk lakosságának közel 37%-át látják el közszolgáltatásokkal.

Az empirikus adatbázis összeállításánál az vizsgált önkormányzati kör társaságai önkormányzati adatszolgáltatás alapján kerültek a vizsgálatba, mely lefedi ezen kör teljes egészét, tehát minden létező önkormányzati vállalat be lett vonva az elemzésbe, mely önkormányzati társaságnak minősíthető törvényi rendelkezés alapján.. Az adatbázis a vizsgált vállalkozások beszámolóinak mérleg, eredménykimutatásból és kiegészítő mellékletéből származó adatait, illetve az abból származó pénzügyi mutatószámokat tartalmazza. Az adatok az Igazságügyi Minisztérium Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat Elektronikus Beszámoló Portálról származnak, és 2006-2013 közötti intervallumra vonatkoznak.

A vállalatok kockázati és szempontú klasszifikációja érdekében klaszteranalízis segítségével valósítottam meg a vizsgált évek vonatkozásában 2006-ban, 2008-ban, 2010-ban, és 2011-ben, valamint 2013-ban. A vizsgálatba vont évek oka, hogy az aggregált adatok alapján ezen évek jelentettek trendfordulót, változást. A klaszteranalízis során a hierarchikus és nem hierarchikus eljárások kombinálva kerültek alkalmazásra.

Klaszterelemzés célja, hogy a mintában felfedezzük az egységek természetes csoportjait. A hierarchikus módszerek közül az összevonó eljárások típusába tartozó Ward eljárást alkalmaztam, mely az egyik leggyakrabban alkalmazott módszer, mely azokat a klasztereket vonja össze, melyeknél az összevonás során a legkisebb lesz a belső szórásnégyzet növekedése. A hierarchikus módszerek előnye hogy biztosítja a klaszterek grafikus megjelenítését dendrogram formájában, amely segítséget a klaszterek számánál kiválasztásánál és az eredmények értelmezésénél. (Sajtos – Mitev, 2007)

A vállalatok kockázati szempontú elemzésénél az alábbi változókat vontam be a vizsgálatba:

- likviditási mutató (forgóeszközök/rövid lejáratú kötelezettségek)
- likviditási gyorsráta (készletekkel csökkentett forgóeszközök/ rövid lejáratú kötelezettségek)
- ROA mutató
- saját tőke növekedés mutató (mérleg szerinti eredmény/ saját tőke)
- saját tőke aránya
- kötelezettségek aránya
- pénzügyi stabilitás mutató (saját tőke/jegyzett tőke)

Eredmények

2010

1. táblázat: 2010-as évre lefutott kockázati klaszteranalízis riportja

Kockázati klaszter 2010								
Klaszterek neve		Starány10	Kötarány10	LM10	GYR10	ROA10	gST10	PÜeM10
Tőkeszerkezeti és likviditási nehézségek	N	84	84	84	84	84	84	84
	Átlag	0,26	0,63	1,37	1,19	-0,05	-0,58	3,95
	Szórás	0,15	0,17	1,35	1,02	0,47	2,27	6,43
Dominánsan stabil vállalatok	N	81	81	81	81	81	81	81
	Átlag	0,54	0,24	2,93	2,72	0,01	-0,01	11,26
	Szórás	0,12	0,10	4,30	4,33	0,26	0,49	30,43
Tőkeszerkezeti nehézségek	N	38	38	38	38	38	38	38
	Átlag	0,14	0,14	5,73	5,42	0,01	0,14	54,74
	Szórás	0,10	0,11	9,91	9,56	0,10	0,72	276,73
Kezdevő likviditás és tőkeszerkezet	N	81	81	81	81	81	81	81
	Átlag	0,79	0,11	11,68	10,40	0,02	0,02	9,93
	Szórás	0,11	0,09	25,16	23,05	0,21	0,23	21,56
Total	N	284	284	284	284	284	284	284
	Átlag	0,48	0,31	5,34	4,82	0,00	-0,15	14,54
	Szórás	0,27	0,25	14,68	13,49	0,31	1,32	104,03

Forrás: saját kutatás, 2016 SPSS alapján

A 2010-es adatok alapulvétele során összesen 284 cég került bele a klaszteres vizsgálatba, a csoportok elemszáma egy kivételével közel azonos mértékű. A tőkeszerkezeti és likviditási nehézségek csoportban a vállalkozások 4 kivétellel eladósodottak, és tőkeerejük gyengének minősíthető, ezt jól mutatja a csoport átlaga, ugyanakkor a magas átlagos kötelezettségarányt magyarázza, hogy 30 cég esetében a rövid lejáratú kötelezettségek, 18 esetben pedig a tartós kötelezettségállomány adja a

források legalább 50%-át. Likviditási helyzete a csoportnak zömében nem minősíthető rossznak, hiszen az átlagos érték kedvezőnek tekinthető a gyorsrátán mérve, illetve 48 mutatója kedvező. Jövedelmezőség tekintetében a jövedelmező és veszteséges cégek száma megegyezik, de a jövedelmező cégek száma a többi (44). Ezen túlmenően a legtöbb tartósan veszteséges cég is ebben a csoportban működik (24), így ezt a csoportot kockázatosnak minősítem.

A tőkeszerkezeti nehézségek csoportra a táblázat adatai alapján a tőkeszerkezetben rosszabb átlagérték tapasztalható, ezt jól mutatja, hogy a csoportba került cégek közül egyik cégnek sincsen kedvező saját tőke aránya, azonban a többi vizsgált forrásélem sem mutat a mintában túlsúlyt, így a forrásoldalon az elhatárolás a legnagyobb mértékű. Likviditás szempontjából a cégek döntő hányada kedvező likviditással bír, 30 vállalatnak tekinthető kedvezőnek a likviditási mutatója és a gyorsrátája. Jövedelmezőség szempontjából különbség kismértékű, de a nyereséges vállalkozások adják a többséget, azonban a felhalmozott veszteség is átlagosnál magasabb. Így ezt a csoportot is az inkább kockázatosnak minősítem.

A dominánsan stabil vállalatok esetében szinte mindegyik vizsgált terület kedvező értéket vesz fel, ha az átlagokat vesszük alapul, egyedül a saját tőke növekedését leszámítva. Ha a dolgok mélyére nézünk, tőkeszerkezet vonatkozásában azt a következtetést lehet levonni, hogy a vizsgált cégek között a legnagyobb arányban tőkeerős cégek működnek, hiszen 51 cég esetében 50%-ot meghaladó a saját tőke részaránya, és pontosan megegyező számban nyereségesek a vizsgált vállalatok. Likviditási helyzetét megítélve a 67 cégnek kedvező a gyorsrátán mért likviditása és pénzügyi egészsége, tartós működőképessége 73 vállalkozásnak volt megfelelő, így emiatt e céges kört kevésbé kockázatosnak minősítem, mely döntésemben a csoport átlagai segítettek.

Kedvező likviditás és tőkeszerkezet csoport átlagai még a dominánsan stabil cégek átlagait is meghaladják, így jogosan gondolhatjuk, hogy nem kockázatos cégek alkotják a csoportot. Csoport mutatóinak megoszlását elemezve megállapítható, hogy a tőkeszerkezeti mutatók csak 2 cég esetében nem tekinthetőek megfelelőnek, e cégeknél a hosszú lejáratú kötelezettségek aránya volt a legjelentősebb, így zömében a finanszírozásban a tartós források jelentik a túlsúlyt. A likviditási mutató 65 és a gyorsráta 73 cég vonatkozásában tekinthető kedvezőnek a nemzetközi gyakorlat által elvárt értéket figyelembe véve, jövedelmezőség pedig 48 cég esetében volt pozitív értékű, a jegyzett tőkét meghaladó saját tőke némiképp kevesebb, emiatt nem kapott stabil elnevezést, de ettől még a kevésbé kockázatos csoportnak titulálom a nevezetett klasztert.

2010-as év adataiban úgy ítélem meg, hogy döntően kedvező kockázatú cégek száma a domináns, a teljes kör 57%-a tekinthető kevésbé kockázatos csoportba tartozónak, így a kockázatos cégek arány 43%, számuk pedig 122.

50 ezernél kisebb lakosságszámú helyhatóságok esetében kedvezőnek minősíthetőek a 2010-es adatok, mivel csupán Hódmezővásárhely esetében mutatható ki, hogy többségében kockázatos cégekből áll, a többi e kategóriába tartozó önkormányzatok többségének vállalkozásai a kedvező kategóriába tartozik. Hódmezővásárhely esetében a vagyonkezelő és a vízmű működik kockázatosan, míg Salgótarján esetében a vízmű,

távhő és a vagyongazdálkodó. Nagykanizsa, Szekszárd esetében a nagyobb méretű végek között a vagyongazdálkodó és vízmű került kockázatos kategóriába.

Az 50 ezres lakónépességet meghaladó helyhatóságok cégei vonatkozásában már több önkormányzatnak tekinthető kockázatosnak a cégportfóliója, ez tapasztalható Érd, Szombathely, Kaposvár valamint Szolnok vonatkozásában, az első két önkormányzat esetében kevésszámú a kedvező cég. Különösen igaz ez Kaposvárra, ahol a nagyobb méretű cégek a kockázatosak (vízmű, közlekedés, vagyongazdálkodás) Érd, Zalaegerszeg esetében a vízmű, Szombathely, Békéscsaba, Veszprém esetében a vagyongazdálkodással és városüzemeltetéssel foglalkozó cégek jelentenek az átlagnál nagyobb kockázatot, mely méretük miatt diszpozitív. A legnagyobb lakosságszámú megyei jogú városi önkormányzatok esetében csak Miskolc és Debrecen vonatkozásában állapítható meg, hogy a kockázatos cégek adják a túlsúlyt. A többi településen viszont a nagyobb méretű cégek számítanak kockázatosnak, Szeged esetében (a távhőszolgáltató és vízmű), Nyíregyháza esetében a vízmű, Miskolcnál a vagyongazdálkodó holding.

Budapest főváros esetében többségében a kedvező adottságokkal rendelkező cégek alkotják a feladatellátási struktúrát 2010-ben, de ugyanakkor megállapítható, hogy a kockázatosabb vállalkozások a nagyobb méretű cégek esetében vannak jelen, különösen a közlekedés és vagyongazdálkodás vonatkozásában. Fővárosi kerületek esetében nagyon kedvező a cégek megítélése, hiszen e településtípusban van a legkisebb kockázatos cég. A kerületek döntő hányadában a jó gazdasági tényezőkkel rendelkező cégek adják a zömöt, ez alól csak három kerület volt kivétel a vizsgált évben (VIII. XI, illetve XX. kerület). (1. táblázat)

2011

2. táblázat: 2011-es évre lefutott kockázati klaszteranalízis riportja

Kockázati klaszter 2011								
Klaszterek neve		Starány11	Kötarány11	gST11	ROA11	LM11	GYR11	PÜeM11
Tőkeszerkezeti nehézségek	N	65	65	65	65	65	65	65
	Átlag	0,18	0,23	0,06	0,05	4,83	4,70	8,01
	Szórás	0,10	0,14	2,63	0,13	14,41	14,42	22,08
Döntően stabil vállalatok	N	128	128	128	128	128	128	128
	Átlag	0,55	0,27	0,02	0,02	13,25	6,65	17,74
	Szórás	0,13	0,15	0,43	0,21	86,42	36,40	70,00
Döntően kockázatos vállalatok	N	43	43	43	43	43	43	43
	Átlag	0,17	0,71	-0,35	-0,06	1,36	1,20	4,54
	Szórás	0,11	0,12	1,24	0,19	2,26	1,83	12,05
Likvid és kedvező tőkeszerkezeti vállalatok	N	62	62	62	62	62	62	62
	Átlag	0,84	0,10	-0,05	-0,10	7,95	7,57	10,03
	Szórás	0,08	0,06	0,58	0,92	13,00	13,05	18,98
Total	N	298	298	298	298	298	298	298
	Átlag	0,47	0,29	-0,04	-0,01	8,60	5,63	12,11
	Szórás	0,27	0,23	1,37	0,45	57,39	25,52	48,18

Forrás: saját kutatás, 2016 SPSS alapján

A 2011-es klaszterezés során 298 céget tudott bevonni a vizsgálatba az alkalmazott Ward eljárás, mely során 4 csoport létrehozása tűnik indokoltnak, mely átlagai és szórásai egymástól szignifikánsan eltérőek.

Az első csoportot tőkeszerkezeti nehézségek csoportnak neveztem el, mivel a csoportba került 65 cég közül egy tőkeszerkezete sincsen a kedvező státuszban 2011-es év vonatkozásában, de 58 cég nem minősül hitelképesnek, ellenben más tőkeszerkezet sincsen túlsúlyban a vizsgált cégek tekintetében. A többi tekintetben a klaszteren belül közel kétharmados többségben vannak a kedvező likviditású (46) és nyereséges cégek (39). A tartós pozíciójuk szintén a legtöbb cég esetében kedvező megítélés alá esik (54 cég). Így ezt a csoportot kockázatosnak ítélem meg, melyet a csoport átlaga is alátámaszt.

A döntően stabil céges csoportnak többségében nyereséges cégek alkotják, melyek száma 79 db, illetve 90%-ban a működésük stabil a pénzügyi egészségük tekintetében, hiszen nincsen felhalmozott vesztesége a cégeknek. Likviditás szempontjából 87% a cégeknek kedvező likviditással bír a gyorsrátán mérve. Tőkeszerkezet szempontjából a cégek zöme hitelképességi feltételeknek megfelel, ebből 80 db-nak kedvezően ítéltető meg a tőkeszerkezeti mutatói. Így e csoportot kevésbé kockázatosnak ítélem meg.

Döntően kockázatos csoport esetében már nem ilyen kedvező a tőkeszerkezet megítélése, mivel nincsen egy vállalat sem, mely kedvező mutatóértékkel rendelkezik, és mindösszesen 4 cég érte haladja meg a hitelképességi küszöböt, 18 cég esetében a rövid lejáratú, 13 esetben a tartós kötelezettségek finanszírozzák döntő hányadában a céget. Likviditás tekintetében csak 18 cég bír megfelelő gyorsrátán mért mutatóval, likviditási mutatónál ez csupán 7 vállalkozás. Mindezek mellett a korporációk többsége veszteségesen működik. Így ezt a csoportot kockázatosnak ítélem meg, melyet szintén jól reprezentál a csoport jellemző átlagértékei.

Az utolsó klaszter tulajdonságai közé tartozik, hogy az összes cég jó tőkeszerkezettel rendelkezik, mindegyik mutatóértéke a kívánatos felett van. Likviditás szempontjából szintén hasonló következtetéseket lehet levonni, pusztán a profit szempontjából van 26 veszteség cég a csoportban. Így e csoportot nem tekintetem kockázatosnak.

Összefoglalva a 2011-es év adatai alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a vizsgálatba vont önkormányzati cégek döntő hányada a nem kockázatos besorolású csoportba került, mivel a kockázatosnak minősített csoportba besorolt vállalatok száma összesen 108, mely a klaszterbe vont cégek 36%-a.

A településenként vizsgálva megállapítható, hogy az 50 ezernél kisebb lakosságú önkormányzatok esetében Salgótarján, és Hódmezővásárhelyt leszámítva a többi vizsgált megyei jogú városnak a céges portfóliója kedvezőnek tekinthető, különösen igaz ez Szekszárd esetében, ahol minden vizsgált cég kedvező besorolású csoport tagja lett. Az elemzésből kiderült, hogy az önkormányzati körben döntően kockázatosak a nagyobb vállalatok, távhő, vízmű, és vagyongazdálkodás ágazatokban Salgótarján, Dunaújváros és Hódmezővásárhely esetében. A közepes méretű megyei jogú városoknál Szombathely, Érd, Szolnok vonatkozásában vannak a kockázatosnak minősülő cégek többségben, a többi vizsgált település tekintetében kedvezőbb helyzetet állapíthatunk meg. A 100 ezer főt meghaladó megyei jogú városokat figyelembe véve már csak Debrecen esetében állapítható meg, hogy a kockázatos vállalkozások köre ad túlsúlyt a teljes céges körön belül, a többi település dimenziójában már kedvezőbb a helyzet a 2011-es év adatait figyelembe véve. Ugyanakkor kedvező, hogy a nagyobb vállalkozások nem szerepelnek a kockázatos cégek közt. Budapest főváros tekintetében döntő hányadban a kedvező tőkeszerkezetű cégek vannak, de kedvezőtlen, hogy ezek döntő hányada a legnagyobb

közszolgáltató vállalatok közül kerül ki, melyek a közlekedésben tevékenykednek. A kerületek tekintetében megállapítható, hogy csekély a kockázatos cégek száma, de már jól megmutatkozott a korábbi elemzések tükrében is. Csak a XXII. kerület esetében figyelhető meg, hogy döntően kockázatos cégek működnek, a többi önkormányzat tekintetében kedvező a helyzet. (2. táblázat)

2013

3. táblázat: 2013-as évre lefutott kockázati klaszteranalízis riportja

Kockázati klaszter 2013								
Klaszterek neve		PÜeM13	ROA13	gST13	STarány13	KÖTarány13	LM13	GYR13
Jövedelmezőségi és tőkeszerkezeti nehézségek	N	75	75	75	75	75	75	75
	Átlag	19,88	0,03	0,02	0,27	0,17	2,34	2,22
	Szórás	86,38	0,08	0,52	0,15	0,12	1,52	1,58
Döntően kockázatos vállalatok	N	84	84	84	84	84	84	84
	Átlag	4,95	-0,305	-1,1840	,1850	,6677	1,0092	,9378
	Szórás	7,255	,20459	10,42176	,11251	,17034	,56448	,57589
Döntően stabil vállalatok	N	82	82	82	82	82	82	82
	Átlag	17,97	0,06	0,02	0,57	0,33	1,84	1,69
	Szórás	43,91	0,38	0,44	0,07	0,12	0,85	0,82
Likvid vállalatok	N	26	26	26	26	26	26	26
	Átlag	28,65	0,01	0,04	0,54	0,12	10,33	10,19
	Szórás	50,90	0,22	0,29	0,28	0,17	1,59	1,82
Abszolút stabil vállalatok	N	67	67	67	67	67	67	67
	Átlag	8,51	-0,02	-0,03	0,79	0,14	3,36	3,11
	Szórás	13,46	0,25	0,31	0,09	0,06	1,89	1,77
Total	N	334	334	334	334	334	334	334
	Átlag	14,06	0,01	-0,29	0,45	0,32	2,71	2,57
	Szórás	49,25	0,25	5,24	0,26	0,25	2,69	2,67

Forrás: saját kutatás, 2016 SPSS alapján

A 2013-as év vonatkozásában a Ward eljárás eredményeként kapott dendogramm alapján 5 csoport létrehozása mutatkozott indokoltnak, melyek, ahogyan látható szignifikánsan különböznek egymástól a vizsgált mutatók tekintetében. Ebben az esetben is élttem a kizárás lehetőségével, így 334 cég került bele a vizsgálatomba. A klaszterbe vont cégek átlagértékei alapján a teljes minta esetében a saját tőke növekedés mutatón túlmenően az átlagok megfelelő értékeket mutatnak.

A jövedelmezőségi és tőkeszerkezeti nehézségek klaszter esetében az átlagok jelzik a ROA mutató, illetve a tőkeszerkezeti mutatók alacsony értékét. A csoport esetében a vizsgált cégek döntő hányada kedvezőtlen tőkeszerkezettel rendelkezik, mivel a saját tőke aránya csupán egy cég esetében minősíthető megfelelőnek, a többi tekintetében hitelképtelen (38) és gyenge hitelképességű. A másik névadó tényező a jövedelmezőség kérdésköre, 39 cég esetében veszteségesen működött a céges kör. A likviditás a gyorsrátán vizsgálva megállapítható, hogy döntő hányadának kedvező a likviditási helyzete 61 cégnek tekinthető jó megítélésűnek. A pénzügyi egészsége 9 esetben rossz, a többi cégnél nem tapasztalható tartós működőképességi probléma. E tényezők alapján ezt a csoportot kockázatosnak ítélem meg.

A döntően kockázatos vállalatok sajátossága, hogy tőkeszerkezet szempontjából hasonlóan rossz megítélés alá esnek, mivel a csoport cégei közül egy sem minősíthető kedvező tőkeszerkezettel bírónak, ellenben 44 cég esetében a rövid, 18 esetében a tartós kötelezettségállomány a domináns a tőkeszerkezeten belül. Ezt predesztinálja a csoport

átlagértéke is, jövedelmezőség, és tőkeszerkezet vonatkozásában. Ezen túlmenően a cégek döntő hányadat a veszteséges cégek adják, 44 esetben. A likviditási helyzet sem kedvező a likviditási mutató tükrében, hiszen 62 cég likviditási helyzete nem éri el a hazai és nemzetközi gyakorlat által megkívánt minimumot. A legtöbb felhalmozott veszteségű cég is ebben a szegmensben található, 18 cég képében, mindezek miatt ezt a csoportot is kockázatosnak ítélem meg.

A döntően stabil cégek nevükből adódóan döntően saját tőkéből finanszírozzák magukat, krónikusan eladósodott cég nincs a csoportban, de négy cég vonatkozásában a finanszírozási szerkezet döntő elemét a rövid lejáratú kötelezettségek jellemzik. A gyorsrátán mérve 69 cég likviditási helyzete megfelelőnek ítélni lehet, jövedelmezőség ebben a szegmensben a legnagyobb 58 céggel. Ebbe a csoportba tartozó cégeket nem minősítem kockázatosnak működés szempontjából. A likvid cégekre nevükből adódóan a megfelelő likviditási helyzet mindkét mutatóval minden cégre kedvező érték a jellemző, és ezt megfelelően mutat a csoport átlaga is e mutatókban. A klaszter azonos számú nyereséges és veszteséges céggel, tőkeszerkezet szempontjából döntően kedvező tőkeszerkezeti jellemzőkkel bíró cégek száma a meghatározó (18), valamint a hosszú távú működés szempontjából is stabil cégek alkotják. E mutatókat alapul véve ezt a csoportot nem tekintem kockázatos csoportnak. Az abszolút stabil cégek sajátossága, hogy majdnem minden vizsgált mutató tekintetében a legkedvezőbb értékekkel bírnak, így a tőkeszerkezet, likviditás, és jövedelmezőség vonatkozásában egyaránt, így e csoportot is kedvező megítélésének tekintem kockázati szempontból. Konklúzálva a 2013-as években végzett vizsgálatot, az a konzekvencia vonható le, hogy a nem kockázatos cégek kerültek túlsúlyba az elemzés alapján, mivel a vizsgálatba bevont cégek közül 147 cég került a kockázatos besorolású csoportokba, mely a teljesen céges kör 47%-át teszi ki.

Iparági jellemzőket vizsgálva az oktatás, nevelés esetében döntően a kockázatos vállalati körbe tartoznak a cégek, főként a jövedelmezőségi nehézségekbe, mely egyrészt az alacsony bevételi önállósággal, másrészt a tőkeszerkezet alakulásával függ össze. Egészségügy tekintetében is többségében kockázatos cégeknek minősülnek a vállalkozások. Szintén a kockázatos cégek vannak jelentős túlsúlyban a tájékoztatás, média és a sportklubok szakfeladatban, egyedüli kivételt meglepő módon a kulturális szolgáltatások csoportja jelenti, de itt is csak csekély az eltérés a kisebb kockázatu cégek irányába. Így a humán közszolgáltatások esetében a kockázatos cégek adják a túlsúlyt. A legkisebb méretű megyei jogú városok tekintetében megállapítható, hogy Salgótarján, illetve Nagykanizsa esetében van a kockázatos cégek száma többségben, a többi vizsgált település esetében kevesebb a kockázatos cégek száma. Meglepő eredményt hozott Hódmezővásárhely, mely ugyan fele-fele arányban részesülnek a kockázatos cégek, de a tőkeszerkezeti elemzéseknél a kockázatos tőkeszerkezetű cégek közé sorolta be az elemzés majdnem az összes céget. Salgótarján esetében szinte minden nagyobb vállalat kockázatos, Hódmezővásárhely esetében is legnagyobb vállalkozás, viszont a többi vizsgált város esetében inkább a kisebb cégek a kockázatosak.

A középső kategóriába tartozó helyhatóságok között Erd, Szolnok, Tatabánya és Szombathely esetében vannak többségben a kockázatos cégek, míg a Békéscsaba, Eger, Veszprém és Kaposvár esetében pontosan fele-fele az arány. Zalaegerszeg az egyetlen ebben a kategóriában, ahol a többsége jó gazdálkodási paraméterekkel rendelkező vállalkozásnak minősíthető. Kaposvár esetében különösen problémás, hogy az

önkormányzati cégek közül a nagyobb méretű cégek jelentik a kockázatot, kisebb ennek a mértéke, de számottevő Érd, Veszprém és Tatabánya vonatkozásában.

A 100 ezres lakónépességet meghaladó önkormányzatok esetében szinte másolják az eredmények a tőkeszerkezeti klaszteranalízis esetében tapasztaltakkal. Így Debrecen és Miskolc esetében kockázatos céges portfólió a döntő hányadot jelenti. Ugyanez állapítható meg Nyíregyháza vonatkozásában is. A legjobb gazdálkodású cégekkel hasonlóan a tőkeszerkezeti vizsgálatokhoz hasonlóan a Pécs és Szeged esetében van, de jónak számítanak Kecskemét cégeinek gazdálkodási mutatói. Hasonló megállapításokat tehetünk Székesfehérvár, és Győr esetében is. Debrecen és Miskolc esetében a vagyongazdálkodó holdingok tartoznak a kockázatos körbe, míg a többi város esetében a vízművek –Pécs és Kecskemét kivételével-, mely kockázatként értékelhető.

Budapest esetében kedvezőnek minősíthető tőkeszerkezettel rendelkezik 22 cég a 32-ből, mely kedvezőnek minősül. Ugyanakkor megállapítható, hogy a kedvezőtlen tőkeszerkezetbe tartozó cégek közé tartozik a közlekedéssel és vízszolgáltatással foglalkozó vállalat.

A kerületek tekintetében az összkép hasonlóképpen, mint a tőkeszerkezeti klaszteres vizsgálatoknál kedvező. Magasabb a kockázatos cégek aránya a VIII. XI. és XXI, valamint a XXIII. kerületben, ugyanakkor megállapítható, hogy a kerületi szegmensben a leginkább kedvező a cégek megítélése. A kerületek esetében többségében a mérnöki tevékenységet végző cégek, illetve az egészségügyi vállalkozások kockázatosabbak. (3. táblázat)

Összegzés

Összefoglalva a kockázati klaszterelemzés eredményeit, számos kockázatos folyamatra figyelhetünk fel a vizsgált évek tükrében. Ezek közé tartozik, hogy:

- Folyamatosan növekszik a vizsgálatba vont cégek száma, és velük együtt a kockázatos cégek száma is, egyedül kisebb megtorpanás 2010-ben mutatható ki, de a növekedés aggasztó mértékű a vizsgálatba vont cégek arányában,
- Szintén növekszik a kockázatos ágazatok száma, és azokon belül a nagyobb vállalati méretű vállalkozások száma,
- Ami szintén megállapítható, hogy a kockázatos önkormányzati cégek száma is bővül, ez által romlik a kockázatos vállalkozások száma,
- a kockázati tényezőket vizsgálva döntően nem a likviditás jelenti a legfontosabb kockázati tényezőt, döntő hányadát a jövedelmezőségi, illetve tőkeszerkezeti problémák jelentik.

A folyamatot nyomon lehet követni a kockázatos önkormányzati cégek arányában, típusaiban és méretében, hiszen folyamatos növekedés figyelhető meg, így újabb vállalkozások kerülnek be a kockázatos cégek körébe, a meglévők mellé. Az elemzésből szintén leszűrhető, hogy számos önkormányzat esetében megfigyelhetőek akut kockázatos cégek, mely a gazdálkodás velejáráói, azonban mindenképpen kedvezőtlen folyamat, hogy ehhez dinamikusan kerültek be újabb vállalatok, ennek csúcspontját 2013-ban láthatjuk, különösen a nagyobb vállalati mérettel bíró cégek esetében problémás.

E folyamat magyarázatául szolgálhat a válság hatása, de ez nem állt meg 2011-ben a folyamat, hanem 2013-ban is folytatódott. A válságon túl determinálja az önkormányzati cégek mozgásterét a lakosság, illetve az önkormányzatok által nyújtott támogatások, melyek összességében csökkenő tendenciát követtek, így negatívan hatottak a jövedelmezőségre.

Túlmenően tehát a folyamatok tartóssá válása esetén az önkormányzatok jelentős tőkepótlásra, és támogatásnyújtásra kell fordítaniuk a meglévő céges állomány támogatására, mivel a cégek önfelkarbantartása nem lesz megfelelően megoldott.

Felhasznált irodalom

- [1.] ACZÉL Á. - HOMOLYA D. (2012): Az önkormányzati szektor eladósodottságának kockázatai pénzügyi stabilitási szempontból. In: MNB-szemle, 2011. (6. évf.) 3. sz. p 1-11
- [2.] ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2012): Jelentés a a helyi önkormányzatok pénzügyi helyzetének és gazdálkodási rendszerének 2011. évi ellenőrzéseiről. Budapest
- [3.] GÁL E. (2012): AZ önkormányzatok adós-és követelésminősítésének elméleti és gyakorlati problémái. PhD értekezés, Miskolc, 2012
- [4.] HALMOSI P. (2007): Az önkormányzati költségvetési szabályok nemzetközi összehasonlításban. In: Comitatus: önkormányzati szemle, 2007; 9: 25-30
- [5.] HOMOLYA D. – SZIGEL G. (2008): Önkormányzati hitelezés-kockázatok és banki viselkedés, IN: MNB szemle 2008. 09. sz. 20-29
- [6.] HEGEDŰS J. – TÖNKŐ A. (2007): Az önkormányzati gazdasági társaságok szerepe a helyi önkormányzatok vagyongazdálkodásának- A feltételes kötelezettségvállalás problémája IN: Vigvári (2007) Családi Ezüst. Tanulmányok az önkormányzati vagyongazdálkodás témaköréből, Budapest 67-95
- [7.] KOZMA, G.(2006): Az önkormányzati gazdálkodás kockázatai kategóriái – ellenőri szemmel. Kézirat
- [8.] POLACKOVA, H. (1998): „Contingent Government Liabilities: a Hidden Risk for Fiscal Stability.”Policy Research Working Paper, World Bank, Washington, D.C.,
- [9.] SAJTOS L. – MITEV A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv, 2007, Alenia Kiadó, Budapest, 402 o
- [10.] SCHICK, A. (1999): Budgeting for Risk Washington, D.C.: World Bank.
- [11.] VIGVÁRI, A. (2002): Az önkormányzati rendszerre alkalmazható CAMELS-típusú monitoring rendszer koncepciója. Vitaanyag és megvalósíthatósági tanulmány. Készült az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézete részére.
- [12.] VIGVÁRI, A. (2006): „A leggyengébb láncszem.” A helyi önkormányzatok finan-szírozási rendszerének reformja. In: Vigvári A. (szerk. 2006): Vissza az alapokhoz! Tanulmányok a közpénzügyi rendszer reformjáról. Új Mandátum Kiadó Budapest.
- [13.] Vigvári A. (2009b): Atipikus önkormányzati eladósodás Magyarországon In: Közgazdasági szemle: 2009. 7-8. sz. 709-730.o

Szerző:

Hegedűs Szilárd

adjunktus

Kodolányi János Főiskola

szilard.hegedus.hun@gmail.com

